

De vlecht

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven
van de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers
via www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Laetitia Colombani

De vlecht

Vertaald uit het Frans
door Carolien Steenbergen

Ambo|Anthos
Amsterdam

Het gedicht op p. 87 is afkomstig uit: Cesare Pavese, *De dood zal komen en jouw ogen hebben*. Amsterdam: De Bezige Bij, 2001.
(vertaling Pietha de Voogd en Willem van Toorn)

ISBN 978 90 263 4038 3
© 2017 Editions Grasset & Fasquelle
© 2018 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,
Amsterdam en Carolien Steenbergen
Oorspronkelijke titel *La tresse*
Oorspronkelijke uitgever Editions Grasset & Fasquelle
Omslagontwerp Marry van Baar
Omslagillustratie © Studio Omg / EyeEm / Getty Images
Foto auteur © 2017, JF Paga – Grasset

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Olivia

Voor de moedige vrouwen

vlecht, v(m) bundeling van drie haarlokken, van drie
vervlochten strengen.

‘... Simone, er zit een groot mysterie in het woud van je haar.’

Remy de Gourmont

‘Een vrije vrouw is precies het tegenovergestelde van een lichte vrouw.’

Simone de Beauvoir

Proloog

Het is het begin van een verhaal.
Een verhaal dat steeds weer nieuw is.
Hier, onder mijn vingers, komt het tot leven.

Eerst is er het montuur.
De structuur moet stevig genoeg zijn om het geheel te dragen.
Zijde of katoen, voor de stad of de bühne. Dat hangt ervan af.
Katoen is sterker,
Zijde fijner en onopvallender.
Je hebt een hamer en spijkertjes nodig.
Je moet vooral zorgvuldig te werk gaan.

Daarna volgt het weven.
Dat deel is me het liefst.
Op de trekplank voor me
Zijn drie nylon draden gespannen.
De strengen uit de bundel lichten, drie per drie
Ze knopen zonder ze te breken.
En dan opnieuw beginnen
Duizenden keren.

Ik houd van die eenzame uren waarin mijn handen dansen.
Het is een vreemd ballet, dat van mijn vingers.
Ze schrijven een verhaal over vlechten en verstrengeling.
Dat verhaal is het mijne.

Toch is het niet mijn bezit.

Smita

Badlapur Village, Uttar Pradesh, India

Smita wordt wakker met een vreemd gevoel, een zachte drang, een onbekende vlinder in haar buik. Vandaag is een dag die ze zich haar leven lang zal herinneren. Vandaag gaat haar dochter voor het eerst naar school.

Smita heeft nooit een voet in een school gezet. Hier in Badlapur gaan mensen als zij daar niet naartoe. Smita is een dalit. Een paria. De mensen die Gandhi 'Gods kinderen' noemde. Buiten de kaste, buiten het systeem, buiten alles. Een aparte soort, die als te onrein wordt beschouwd om zich met anderen te mengen, onwaardig uitschot dat angstvallig wordt uitgesloten, zoals je het kaf van het koren scheidt. Net als Smita leven ze met miljoenen buiten de dorpen, buiten de maatschappij, in de marge van de mensheid.

Iedere ochtend is het hetzelfde ritueel. Als een bekraste plaat die bij een helse symfonie blijft steken wordt Smita wakker in de hut die haar als huis dient, vlak bij de door de Jat bebouwde akkers. Ze wast haar gezicht en haar voeten met water dat ze de vorige dag uit de put heeft gehaald, de put die voor hen bestemd is. Water uit de andere halen, die van de hogere kasten, is ondenkbaar, hoewel die dichterbij en beter

bereikbaar is. Het kan je dood zijn. Ze maakt zich klaar, kamt Lalita's haar, geeft Nagarajan een kus. Dan pakt ze haar mand van gevlochten rotan, de mand die haar moeder al droeg en waar ze al onpasselijk van wordt als ze ernaar kijkt, de mand met de hardnekkige, scherpe en onuitwisbare stank die ze de hele dag draagt als een kruis, een schaamtevolle last. Die mand is haar lijdensweg. Een vloek. Een straf. Voor iets wat ze in een vorig leven gedaan moet hebben, waarvoor je moet opdraaien, moet boeten, want uiteindelijk is dit leven niet belangrijker dan het voorgaande, of het volgende, het is gewoon een leven als alle andere, zei haar moeder. Zo is het, het is het hare.

Het is haar *darma*, haar plicht, haar plaats in de wereld. Een beroep dat van moeder op dochter wordt overgedragen, al generaties lang. *Scavenger*, in het Engels betekent de term 'schoonveger'. Een zedig woord voor iets wat dat niet is. Er bestaat geen woord dat beschrijft wat Smita doet. Ze raapt met blote handen andermans stront op, de hele dag. Ze was zes jaar, zo oud als Lalita nu, toen haar moeder haar voor het eerst meenam. 'Kijk goed, dan kun je het straks zelf.' Smita herinnert zich de geur nog die haar overviel, agressief als een zwerm wespen, een onverdraaglijke, onmenselijke geur. Ze had overgegeven in de wegberm. 'Je went er wel aan,' zei haar moeder. Dat was gelogen. Het went niet. Smita heeft geleerd haar adem in te houden, in apneu te leven. 'Je moet ademen,' zei de dorpsdokter, 'kijk eens hoe je hoest. Je moet eten.' Haar eetlust is Smita al heel lang kwijt. Ze herinnert zich niet meer hoe dat voelt, honger hebben. Ze eet weinig, het strikte minimum, een handjevol rijst aangelengd met wat water waartoe ze zichzelf elke dag tegen wil en dank dwingt.

De regering had nog wel toiletten voor het dorp beloofd.

Helaas zijn die er tot op heden niet gekomen. Net als elders poept men in Badlapur in de openlucht. De grond is overal bevuild; de beken, rivieren en akkers zijn door tonnen uitwerpselen verontreinigd. Ziektes verspreiden zich als een vonk bij buskruit. De politici weten het: meer dan om hervormingen, meer dan om sociale gelijkheid, zelfs meer dan om werk vraagt het volk dringend om toiletten. Om het recht om waardig te kunnen poepen. In de dorpen zijn vrouwen gedwongen te wachten tot het donker is voordat ze de akker op gaan, wat hen aan allerlei vormen van agressie blootstelt. Mensen met veel geluk hebben een hoekje op hun binnenplaats of achter in het huis ingericht, een eenvoudig gat in de grond dat eufemistisch ‘droog toilet’ wordt genoemd, latrines die de dalitvrouwen dagelijks met blote handen komen legen. Vrouwen als Smita.

Haar ronde begint tegen zevenen. Smita pakt haar mand en rotan borstel. Ze weet dat ze twintig huizen moet legen, elke dag, er is geen tijd te verliezen. Ze loopt langs de wegberm, haar blik omlaag, haar gezicht bedekt door een sjaal. In sommige dorpen moeten dalitvrouwen hun aanwezigheid kenbaar maken door een ravenveer te dragen. In andere zijn ze gedwongen blootsvoets te lopen – iedereen kent het verhaal van de paria die werd gestenigd louter omdat hij sandalen droeg. Smita betreedt de huizen via de achterdeur die voor haar bestemd is. Ze mag de bewoners niet tegenkomen, laat staan met hen praten. Ze is niet alleen een paria, ze moet ook onzichtbaar zijn. Als vergoeding krijgt ze etensresten, soms oude kleren, die men voor haar op de grond gooit. Niet aanraken, niet kijken.

Soms krijgt ze helemaal niets. Een Jatfamilie geeft haar al

maanden niets. Smita wilde stoppen, dat zei ze op een avond tegen Nagarajan. Ze gaat er niet meer heen, ze ruimen zelf hun stront maar op. Maar Nagarajan werd bang: als Smita haar werk niet meer doet, zullen ze worden verjaagd, ze hebben geen eigen grond. Dan steken de Jat hun hut in brand. Ze weet waartoe ze in staat zijn. ‘We hakken je twee benen eraf,’ zeiden ze tegen een van hen. Die man werd zonder ledematen en door zuur verbrand teruggevonden op een akker in de buurt.

Ja, Smita weet waartoe de Jat in staat zijn. Dus gaat ze er de volgende dag weer heen.

Maar vandaag is een andere dag dan anders. Smita heeft een besluit genomen dat zich haarscherp aan haar opdrong: haar dochter gaat naar school. Het kostte haar moeite om Nagarajan ervan te overtuigen. ‘Wat heeft het voor zin?’ vroeg hij. Ze leert misschien lezen en schrijven, maar niemand geeft haar hier werk. Je wordt geboren als leger van toiletten, en dat blijf je tot je dood. Het is een erfenis, een cirkel die niemand kan doorbreken. Een karma.

Smita gaf niet op. Ze begon er de volgende dag weer over, en de dag daarna, en de volgende. Ze weigert Lalita op haar ronde mee te nemen: ze laat haar de handelingen van de ‘toiletlegers’ niet zien, ze wil haar dochter niet zien overgeven in de greppel zoals haar moeder háár zag, nee, dat niet. Lalita moet naar school. Nagarajan zwichtte ten slotte voor haar vastberadenheid. Hij kent zijn vrouw; ze heeft een hoop wilskracht. Deze kleine donkere dalit met wie hij tien jaar geleden trouwde is sterker dan hij, dat weet hij. Dus uiteindelijk zwicht hij. Vooruit dan. Hij gaat naar de dorpschool, hij gaat met de brahmaan praten.

Smita glimlachte stilletjes om haar overwinning. Wat had ze graag gewild dat haar moeder voor háár had gevochten. Wat was ze graag die schooldeur door gegaan, om tussen de andere kinderen plaats te nemen. Te leren lezen en rekenen. Maar dat was onmogelijk: Smita's vader was niet zo'n goede man als Nagarajan, want hij was opvliegend en agressief. Hij sloeg zijn vrouw, zoals iedereen hier. Hij zei vaak: een vrouw is niet gelijk aan haar man, ze is zijn bezit. Ze behoort hem toe als zijn slavin. Ze moet zich schikken naar zijn wil. Ongetwijfeld had haar vader nog liever zijn koe dan zijn vrouw gered.

Maar Smita heeft geluk: Nagarajan heeft haar nooit geslagen, nooit uitgescholden. Toen Lalita werd geboren stemde hij er zelfs mee in haar te houden. Niet ver van hier worden meisjes bij hun geboorte gedood. In de dorpen van Rajasthan worden ze levend begraven, in een doos, onder het zand, vlak na de geboorte. Het duurt een nacht voordat de kleine meisjes dood zijn.

Maar hier niet. Smita kijkt naar Lalita, die opgerold op de onverharde grond in de hut ligt en het haar van haar enige pop kamt. Haar dochter is mooi. Ze heeft fijne trekken en lang haar tot aan haar middel, dat Smita elke morgen ontklit en vlecht.

Mijn dochter leert lezen en schrijven, denkt ze bij zichzelf, en die gedachte vrolijkt haar op.

Ja, vandaag is een dag die ze zich haar leven lang zal herinneren.

Giulia

Palermo, Sicilië

‘Giulia!’

Giulia opent moeizaam haar ogen. Van beneden klinkt de stem van haar moeder.

‘Giulia! Scendi! Subito!’

Giulia voelt de verleiding haar hoofd onder het kussen te verbergen. Ze heeft niet lang genoeg geslapen – ze heeft opnieuw de hele nacht liggen lezen. Maar ze weet dat ze moet opstaan. Als je moeder roept, moet je gehoorzamen – het is een Siciliaanse moeder.

‘Giulia!’

De jonge vrouw stapt met tegenzin uit bed. Ze kleedt zich haastig aan en loopt de trap af en de keuken in, waar mamma ongeduldig wacht. Haar zus Adela is al op en lakt haar teennagels op de ontbijttafel. Giulia’s gezicht vertrekt van de geur van het oplosmiddel. Haar moeder zet een kop koffie voor haar neer.

‘Je vader is al weg. Vanochtend open jij.’

Giulia grijpt de sleutels van het atelier en verlaat vlug het huis.

‘Je hebt niks gegeten! Neem iets mee!’

De woorden van haar moeder negerend springt ze op haar fiets en begint te trappen. Door de frisse ochtendlucht wordt ze wat wakkerder en de wind slaat in haar gezicht en haar ogen. In de buurt van de markt prikkelen de geuren van citrusvruchten en olijven haar neus. Giulia komt langs de viskraam waar vers gevangen sardines en paling liggen uitgestald. Ze maakt tempo, fietst over de stoep, verlaat de Piazza Ballaro waar de straatverkopers de klanten al aanklampen.

Ze bereikt een doodlopend steegje niet ver van de Via Roma. Daar zit het atelier van haar vader, in een voormalig bioscoop-pand dat hij twintig jaar geleden – Giulia's leeftijd – heeft overgenomen. De locatie die hij daarvoor had werd te krap, dus een verhuizing was nodig. Op de gevel is nog te zien waar de filmaffiches werden aangeplakt. De tijd dat de *Palermitani* zich verdrongen voor de films van Alberto Sordi, Vittorio Gassman, Nino Manfredi, Ugo Tognazzi of Marcello Mastroianni is lang vervlogen... Tegenwoordig zijn de meeste theaters gesloten, zoals dit kleine, tot atelier omgebouwde buurtbioscoopje. De projectieruimte werd tot kantoor omgetoverd, er moesten ramen komen in de grote zaal zodat de arbeidsters genoeg licht hadden om bij te werken. Papa heeft alle werkzaamheden zelf uitgevoerd. Deze plek lijkt op hem, denkt Giulia: hij is rommelig en gezellig, net als hij. Ondanks zijn legendarische woede-uitbarstingen wordt Pietro Lanfredi door zijn werkneemsters gewaardeerd en gerespecteerd. Hoewel hij veeleisend en autoritair is, is hij een liefhebbende vader, die zijn dochters de waarde van discipline en de liefde voor kwaliteit heeft bijgebracht.

Giulia pakt de sleutel en opent de deur. Gewoonlijk is haar vader de eerste die binnenkomt. Hij vindt het belangrijk om